

V FESTIVAL INTERNACIONAL DE CREACIÓN MUSICAL CONTEMPORÁNEA VERTIXE SONORA

VINDEIROS CONCERTOS:

Xoves 19 de outubro 19:00 h. | NEMONON, Pontevedra
PHILAE Ensemble Sillages

Venres 20 de outubro 20:30 h. | SALA DE EXPOSICIÓN PAZO DA CULTURA, Pontevedra
A BATALLA DE DON CARNAL E DOÑA CORESMA Ensemble Sillages

Domingo 22 de outubro 20:30 h. | SALA DE EXPOSICIÓN PAZO DA CULTURA, Pontevedra
DIE WANDERUNG Vertixe Sonora

Xoves 26 de outubro 20:00 h. | MARCO, Vigo
VÉRTICES HÁPTICOS Roberto Alonso e Tychonas Michailidis

Venres 3 de novembro 20:00 h. | MARCO, Vigo
DOLL GARDEN Defunensemble

Sábado 4 de novembro 19:30 h. | SEXTO EDIFICIO MUSEO DE PONTEVEDRA
AMYGDALA Defunensemble

Sábado 11 de novembro 20:00 h. | MARCO, Vigo
DOCTRINA SCHOLASTICA NOCET AD INTELLIGENTIAM SANCTARUM SCRIPTURARUM Sisco Aparici
Celebración XV Aniversario MARCO

Sábado 18 de novembro 19:30 h. | SEXTO EDIFICIO MUSEO DE PONTEVEDRA
(IN)VISIBLE Tag Ensemble

Sábado 25 de novembro 20:00 h. | MARCO, Vigo
LIMIAR DO ABISMO Adam Starkie

Sábado 14 outubro 20:30 h. | TEATRO PRINCIPAL, Pontevedra
E-PIANO_video&electronics Alberto Rosado

O uso da electrónica fai as veces como a orquestra do século XIX en relación ao piano. A electrónica amplifica o son do instrumento; transfórmao, manteno, envólveo. Fai do piano un instrumento moito máis “flexible”. De feito, sons como os harmónicos poden descompoñerse ou poden poñerse nun primeiro plano, resonancias que antes só podían escoitar os pianistas debido á nosa proximidade co instrumento. Así que tralo meu primeiro contacto con esa combinación cando toquei en 2001 *Lo fijo y lo volátil* (1994) do español José Manuel López López comecei a buscar repertorio para este “instrumento expandido”.

Un dos meus grandes esforzos como intérprete é sempre intentar traer boa música escrita no noso tempo a todo tipo de público, tratando de ofrecelo coa mellor calidade posible. Aínda que o formato de concerto tradicional segue a ser válido para a música tradicional, se queremos atraer a outras audiencias, compositores e intérpretes, debemos tratar de atopar novas formas de difundir e facer visible o noso traballo creativo. Esta é unha das razóns polas que quería presentar as obras deste proxecto en concerto coa proxección de imaxes e así facer que o oínte non só estivese rodeado de sons, senón tamén atrapado polo visual.

Alberto Rosado

AURÉLIO EDLER-COPES. *Eclipsis* (2010) Vídeo: Aurélio Edler-Copes.

IÑAKI ESTRADA. *I+D* (2010) Vídeo: Paloma Pájaro.

JESÚS NAVARRO. *Tortured Vinyl* (2015)

HILDA PAREDES. *Ártemis* (2006) Fotografías: Graciela Iturbide. Edición: Bernardo Arcos Mijailidis e Hugo López Arce.

RAMÓN HUMET. *Mar i Lluna* (2004) Vídeo: Hugo Louis y Sevi Asensi

CRISTIAN MORALES OSSIO. *Sept*, selección (2009) Vídeo: Taller Ciclo.

ARTURO FUENTES. *Disparate Volante*, (2009) Vídeo: Emmanuel Flores.

Alberto Rosado *piano*

Na procura dunha utopía

En 1988 publicouse en España o libro *Historia do piano* que seis anos atrás escribira o musicólogo e crítico italiano Piero Rattalino. No verán dese ano devorei con afección ese libro que percorría dunha maneira pouco usual a historia do instrumento que levaba tocando dez anos. En pouco menos de 300 páxinas o autor percorre a historia do piano desde os seus inicios, da man de construtores e fabricantes, compositores e intérpretes; e describe esa viaxe como a procura dunha utopía. A utopía de construír un instrumento de tecla (corda percutida) que non só ofrecese a posibilidade de contar cunha ampla gama de recursos dinámicos, senón que tivese a posibilidade de facer unha melodía legato (un instrumento de percusión!!) ou que puidese manter e fluctuar o son dunha nota ou acorde sen que este extinguíse. A evolución do instrumento foi enorme nos séculos XVIII e XIX; pero despois de que Steinway introducise o pedal tonal a finais do XIX, o piano de concerto apenas evolucionou, con el foron moitos os intérpretes que tentaron conseguir alcanzar esta utopía, algúns con máis éxito que outros. Tamén foron -e son- moitos os compositores ocupados nesa procura constante, desde Haydn ata Lachenmann, pasando por todas as achegas para transformar o son do piano dos americanos Cowell, Cage ou Crumb. Todos -intérpretes, compositores e público- habémonos “conformado” coa “ilusión” -que non é pouco- de crer ouvir cantar a un piano, de escoitar un crescendo nun acorde, ou de acompañar a duración dun son case ata o infinito e esa ilusión segue viva en cada escoita de cada nova obra, coma se non nos resignásemos a asumir a natureza percusiva deste gran instrumento.

No mesmo libro Rattalino abriu a limitada perspectiva dos meus 18 anos no seu último capítulo: “*Novas Utopías*”. Nel falaba de compositores que eu apenas frecuentara nesa época: Babitt, Boulez, Stockhausen, Bussotti, Nono, Berio, Ligeti ou o entón mozo italiano Sciarrino. Especial atención suscitarónme Kontakte (1959-60) de Stockhausen e “*sofferte onde serene*” (1976) de Nono, ambas para piano e cinta magnética (a primeira ademais con percusión). Aínda que nestas obras a interacción entre o piano e os sons electrónicos fose algo “*arcaica*”, estabamos nas orixes dunha nova proposta para facer que o piano alcanzase por fin esa meta anhelada ao longo de case tres séculos. Seguiron o camiño o arentino Davidovsky co seu *Synchronisms nº 6* (1970) ou o inglés Harvey co seu *Tombeau de Messiaen* (1994) entre varios outros. Iso si, houbo que esperar ata a década dos 90 para que os computadores, por medio dun programa informático, conseguisen en tempo real transformar, amplificar e manter o son do piano. Desde entón a ferramenta xa está en mans dos compositores, a utopía quizais xa deixou de selo e converteuse nunha realidade.

PROMOVE:

Universidade de Vigo

vertixe
sonora

PATROCINA:

COLABORA:

Piano e electrónica, unha xanela ao futuro

Desde que toquei a miña primeira obra para piano e electrónica, O fixo e o volátil (1994) do español José Manuel López López, comprobei que esa combinación facía do piano un instrumento moito máis “flexible”. A electrónica amplificaba o son do instrumento, transformábao, mantíñao, flexibilizábao e arroupábao. O uso da electrónica facía as veces da orquestra decimonónica en relación ao piano. De feito, sons como os harmónicos podíanse descompor ou se podían pór nun primeiro plano as resonancias que antes só escoitabamos os pianistas pola nosa proximidade ao instrumento. Desde ese momento, no ano 2001, comecei a buscar repertorio para esta combinación.

Aínda que en instrumentos como a fruta, o violoncelo ou o vibráfono existe un amplo repertorio con electrónica, no caso do piano ese repertorio é moito máis limitado. A partir da segunda metade século XX a produción de obras para piano reduciuse considerablemente con respecto ao século anterior. No caso de obras mixtas, a produción dun compositor para piano e electrónica é case testemuñal “con algunhas felices excepcións como a do francés Jodlowsky”. Por iso hai uns anos propúxenme ampliar o repertorio para esta formación, primeiro estudando todo o que xa se escribiu e logo pedindo a varios compositores da miña xeración que compuxesen novas obras para este “instrumento ampliado”.

Hilda Paredes

Na primeira fase deste proxecto, a que agora teñen nas súas mans, crin conveniente comezar a divulgar música da miña contorna cultural máis próxima, música de compositores españois e latinoamericanos. Atopei moi pouco repertorio, a maioría xa gravado: *Papalotl* (1987) do mexicano Javier Álvarez, *Profils écartelés* (1988) do brasileiro Flo Meneses, *Memoria de non existencia* (1997) do español Alberto Posadas ou *Inventario II* (1999) do colombiano Germán Toro, entre algunhas outras. A miña idea era presentar obras máis recentes e por iso pedín en 2009 aos compositores que forman este proxecto que escribisen unha obra con electrónica, ás que engadín as xa escritas en 2006 e 2004 por Hilda Paredes e Ramón Humet respectivamente. A idea era presentar nun só proxecto obras de autores moi diferentes entre si, que tivesen unha calidade contrastada e que propuxesen unha mirada nova ao repertorio de piano con electrónica.

Ramón Humet

Aurélio Edler-Copes

Arturo Fuentes

As obras e os compositores

AURÉLIO EDLER-COPES. *Eclipsis* (2010)

Vídeo: Aurélio Edler-Copes.

Hilda Paredes

Eclipsis explora os límites agudo e grave do piano dunha maneira moi diferente de como o fixesen Wolfgang Rihm no seu *Chiffre I* (1982) ou Salvatore Sciarriño na súa *Sonata II* (1983). Unha nota no extremo agudo do piano, repetida insistentemente cun ritmo que o mesmo Aurélio Edler-Copes define como o dunha Samba, e que aos poucos vai sendo eclipsada por un varrido no grave. Mentres, na zona central do instrumento, un espido acorde jazzístico por cuartas fai as veces de “*balanza*” entre os dous elementos extremos que aos poucos irán colapsando. Desde o punto de vista do intérprete é unha obra que non deixa case nin un segundo de respiro de comezo a fin e a enerxía que vai xerando vaise sumando ata chegar a un punto de “*desbordamento*” sonoro que che leva a un límite emocional e físico. A obra ten dúas versións; unha para piano só e outra -a que gravei- con piano e electrónica en tempo real. A electrónica espacia o son do piano e transforma levemente o seu timbre de diferente maneira, dependendo do rexistro no que estea a soar. O propio Aurélio elaborou un vídeo que ten que proxectarse na tapa do piano, unha especie de tintinante luz que vai eclipsándose ao ritmo da música.

Ramón Humet

Aurélio Edler-Copes

Arturo Fuentes

ARTURO FUENTES. *Disparate Volante*, (2009)

Vídeo: Emmanuel Flores.

Hilda Paredes

Arturo Fuentes escribiume nun tempo record unha obra dun virtuosismo endiablado. *Disparate Volante* é enerxía en estado puro desde o primeiro compás; unha obra que dá a sensación de conter a pulsación de varias Sonatas de Scarlatti sobrepostas e de posuír ao mesmo tempo un refinamiento exquisito en canto á articulación e as dinámicas. Contrapondo os momentos enerxéticos, aparecen pasaxes moito máis aéreas que son os que aos poucos van facer que a obra, que en principio está como amarrada á terra, vaia aos poucos perdendo o contacto e facéndose volátil. A electrónica é unha auténtica tolemia, case en cada fusa do piano prodúcese unha reacción diferente na parte electroacústica e por iso, aínda que naceu con vocación de ser en tempo real, pedínlle a Arturo que me fixese unha versión gravada cun metrónomo para que puidese traballar con ela. Iso si, como pianista, teño que ser capaz de presentar unha obra chea de plasticidade e con sensación de liberdade aínda traballando cunha parte electrónica tan precisa. O vídeo está artisticamente á mesma altura que a obra, Emmanuel Flores realizou un traballo moi refinado.

Hilda Paredes

Ramón Humet

Aurélio Edler-Copes

JESÚS NAVARRO. *Tortured Vinyl* (2015)

Arturo Fuentes

Tal e como escribín en liñas anteriores, estou absolutamente convencido de que a música contemporánea tradicional debe abrirse a outros públicos e ampliar o seu -a miúdo- reducido campo de acción. Son moitos os compositores e intérpretes que traballan nesta dirección. A primeira vez que escoitei música de **Jesús Navarro** e vino improvisar dentro do piano souben que el era un deses compositores-intérpretes. A súa música estivo presente en festivais de música experimental e ten vocación de chegar a todo tipo de público. En ***Tortured Vinyl*** Jesús explora o piano no seu interior utilizando recursos xa formulados por outros compositores, pero tamén introducindo os resultados das súas propias investigacións; desde gomas de bicicletas para obter sons por frotación, coma se dun arco tratásese ata sacapuntas ou diapasones para conseguir efecto *jeté* e *glissandi* sobre unha corda ou imitar a un sitar. Todo iso bañado por unha electrónica con sons de vinilos e aromas hindús, unha creación que lembra á de calquera Dj avant-garde actual. A obra é un auténtico xoguete para os pianistas que queren gozar con outros sons do seu instrumento e un goce para todo o que se achegue a escoitala. Esta obra é un encargo da Fundación BBVA a través do proxecto e-piano.

IÑAKI ESTRADA. *I+D* (2010)

Vídeo: Paloma Pájaro.

Ramón Humet

A primeira obra que estreei neste proxecto foi *I+D* de Iñaki Estrada con quen traballei desde o comezo de xeito conxunto. A obra preséntase en dous partes ben diferenciadas. Por unha banda, unha introdución de carácter onírico na que se alternan sons executados no interior do piano con outros producidos no teclado. Aos poucos xérase unha tensión que vai producir un estalido de enerxía e que dá paso á segunda sección. Esta é completamente virtuosística cunha liña de fusas case ininterrompida na man esquerda que é ás veces subliñada e outras abruptamente traspasada polos acordes da man dereita. Un malgaste de enerxía só comparable ao que sucede na parte electrónica que, neste caso, combina o tempo real coa electrónica gravada. A reelaboración e transformación dos sons do piano a través do programa informático MAX parece aquí un traballo de ourivaría. O vídeo da salmantina Pomba Paxaro propón unha curiosa viaxe -en apenas nove minutos- pola evolución do home que termina nun lugar tan inesperado como emblemático: a estación de trens de Atocha en Madrid. O mesmo sorpresivo final depáranos o final musical que debuxa Iñaki.

Ramón Humet

Hugo Louis

Sevi Asensi

RAMÓN HUMET. *Mar i Lluna* (2004)

Vídeo: Hugo Louis y Sevi Asensi

Ramón Humet

A obra de **Ramon Humet** neste proxecto serve de momento de descanso e de reflexión entre tanto despregamento enerxético. ***Mar i lluna*** é a obra máis “antiga” de todas as que presento, unha obra escrita en 2004 que contén, se non a forma, si o fondo da estética que distingue ao Humet actual como compositor. A natureza como fonte de inspiración está presente aquí como na maioría das súas obras. O diálogo entre dous elementos inorgánicos, o mar e a lúa, que cobran vida interior por medio de algo tan musical como o movemento. Movemento que aparece reflectido nuns arpegios despregados, que inclúen notas do espectro harmónico de cada un dos baixos, e que son coroados por acciacatturas moi rápidas no agudo que lembran á espuma que aparece na crista das ondas. A electrónica, que se desenvolve en tempo real, vai aparecendo de maneira paulatina xerando primeiro unha especie de eco do piano e máis tarde “*engulindo*” literalmente o son deste que por momentos desaparece. Unha obra contemplativa que é posta en relevo polo vídeo de Hugo Louis e Sevi Asensi onde se empuxa ao mar e á lúa dentro do piano.

Ramón Humet

Hugo Louis

Sevi Asensi

HILDA PAREDES. *Páramo de voces* (2006)

Fotografías: Graciela Iturbide. Edición: Bernardo Arcos Mijailidis e Hugo López Arce.

Hilda Paredes

Hilda Paredes proponnos no seu *Páramo de voces* unha viaxe ao México máis profundo, á súa paisaxe máis árida e deshabitada, da man dunha escritura pianística moi elaborada, unha electrónica que xera e subliña unha tensión latente acentuada polas belsimas e sobrecolledoras imaxes de Graciela Iturbide. No musical, os momentos anchos e case desérticos combínanse con outros dun gran despregamento virtuoso. O uso frecuente de figuras irregulares (5, 7, 11) unido ás súas precisas e extremas indicacións dinámicas, acentos, ataques, e a utilización de *clusters* e sons producidos no interior do piano, confiren á obra un carácter que por momentos vai do desasosegante ao histriónico, da tensa calma ao pranto lírico. Na partitura aparecen escritos textos para que o pianista pense ou cante por dentro do tipo: “*Viva o meu Xenera!*” ou “*fillos da gran chingada*” que subliñan claramente ese carácter de tensión emocional que desprega a obra. En diferentes momentos unhas voces gravadas en Zinacantán, no estado de Chiapas, fan erizar o pelamel por esa “*tristeza milenaria que encerran*”, segundo a perspectiva da compositora e no contexto musical no que aparecen na obra. A montaxe de vídeo de Bernardo Arcos e Hugo López, realizado en 2010 para nosa presentación no Festival Cervantino en Guanajuato, non fan senón salientar o sentido sobrecogedor de música e fotografías.

Ramón Humet

Hugo Louis

Sevi Asensi

CRISTIAN MORALES OSSIO. *Sept, selección* (2009) Vídeo: Taller Ciclo.

Cristian Morales Ossio

Cando comecei a buscar música de compositores latinoamericanos que utilizasen medios informáticos, atraéronme de maneira especial as obras para electrónica pura de Cristian Morais Ossio. Aínda que el non escribira nada para piano, propúxenlle que traballase nunha obra para o meu proxecto dun dez minutos de duración. Aos poucos comezou a enviarme esbozos de pezas illadas dunha escritura moi refinada e sumamente complexa. Ao cabo dun ano deu por terminada unha obra que duraba máis de vinte minutos e que se compuña de sete diferentes pezas: SEPT. En cada unha destas pezas desenvolve unha linguaxe única, persoal, no que trata ao piano como un instrumento electro-acústico, cunha escritura tan precisa e detallista que o converte nunha especie de ourive do son. Sete obras en miniatura que, segundo o propio Cristian, describen sete caracteres psicolóxicos, de seis amigos e el, e nas que hai moitos elementos e xiros en común que fan que formen unha especie de universo complexo. A electrónica da obra, en tempo real, é igual de refinada que a escritura pianística e incide na idea de transformar ao piano nun instrumento electro-acústico. Taller Ciclo confeccionou un vídeo “pop” que subliña o carácter actual da obra. Agora só queda gozar deste atractivas sete obras e esperar que teñan un longo percorrido tanto entre oíntes como entre intérpretes.